

L'Església a Europa

*El 28 de juny de 2003, Joan Pau II donava a conèixer l'exhortació apostòlica postsinodal *Ecclesia in Europa*. Els orígens del document es remunten al primer sínode sobre Europa de l'any 1991 i a la segona gran assemblea per a Europa del Sínode de Bisbes, que tingué lloc el 1999, poc després de la caiguda del mur de Berlín. L'exhortació vol orientar els pastors del Vell Continent i té el propòsit manifest d'incidir en el debat sobre la Carta Magna europea, que encara es discuteix.*

Una mica d'història

L'itinerari històric d'aquesta important exhortació postsinodal remunta a l'any 1991, quan se celebrà a Roma el primer Sínode sobre Europa, que fou la primera Assemblea Especial per a Europa del Sínode dels Bisbes. La segona tingué lloc a Roma del 1 al 23 d'octubre de 1999. Els estats d'ànim havien canviat radicalment. El que a l'any 1999 era eufòria, per l'enderrocament del mur de Berlín dos anys enrere, i per l'alliberament de tants pobles sotmesos des de feia mig segle a la tirania comunista, s'havia convertit el 1999 en judici més serè i, fins i tot, un xic desesperançat. Cal, doncs, que diguem quelcom del nou context per tal de copsar l'esperit de l'exhortació.'

Els canvis entre 1991 i 1999 havien estat molt importants. La dinàmica històrica s'havia accelerat. Nous escenaris polítics havien emergit. Gairebé a tota l'Europa Central i de l'Est, s'havia produït una transició, de vegades traumàtica, cap a la democràcia (eleccions polítiques, economia de mercat de tipus liberal, lliure circulació d'idees i de persones). En el vessant religiós, la llibertat havia comportat aspectes positius i negatius. Concretament, havia permès expressar amb més espontaneïtat les conviccions religioses personals, havia fet possible el proselitisme de qualsevol credo religiós i havia posat fi a la clandestinitat del culte religiós.¹

¹ Cf. José M. NAVALPOTRO, "II Asamblea del Sínodo de Obispos para Europa (crónica)", en *Anuario de Historia de la Iglesia*, 9 (2000) 505-511.

Josep-Ignasi Saranyana

Del Pontifici Comitè de Ciències Històriques i Professor Ordinari de la Universitat de Navarra.

L'anunci de la convocatòria va partir de Joan Pau II, durant el seu viatge apostòlic a Alemanya, el 23 de juny de 1996, en un enclavament tan significatiu com Berlín. La Secretaria del Sínode es va posar a treballar en aquesta segona assemblea, que seria el darrer dels sínodes continentals extraordinaris celebrats amb motiu del Gran Jubileu de l'Any Sant: Àfrica (1994), Amèrica (1997), Àsia (1998) i Oceania (1998). El 18 de juliol de 1997, Joan Pau II va anunciar-ne el tema: "Jesucrist, viu en la seva Església, font de tota esperança per a Europa". Els *Lineamenta* van ser distribuïts el març de 1998 i l'*Instrumentum laboris* va estar redactat el març de 1999, a punt per a la reunió, que se celebraria al cap de sis mesos. Gairebé quatre anys després, el 28 de juny de 2003, Joan Pau II donava a conèixer la seva exhortació apostòlica postsinodal *Ecclesia in Europa*, que serà objecte de les nostres consideracions.

Una lectura contextualitzada de l'exhortació, a més del marc que acabem de descriure, demana que es tingui en compte un altre punt de referència: que el document no va ser publicat només per orientar els pastors del Vell Continent, sinó amb el propòsit manifest d'incidir en el debat sobre la Carta Magna europea, que encara es discuteix (cfr. nn. 113-115).

Estructura de l'exhortació postsinodal

L'exhortació *Ecclesia in Europa* s'articula a l'entorn de l'esperança en la nova evangelització (o, en algunes zones, primera evangelització) i té com a fil conductor l'Apocalipsi de sant Joan, perquè aquest llibre, que clou el Nou Testament, «intenta encoratjar els creients: més enllà de tota aparença, i tot i que encara no en vegin els resultats, la victòria de Crist ja s'ha realitzat i és definitiva. Això és una orientació per afrontar els esdeveniments humans amb una actitud de confiança fonamental, que brolla de la fe en el Ressuscitat, present i actiu en la història» (n.5).

S'estructura en una introducció, sis capítols i una conclusió, que és una consagració a Maria, amb un total de 125 números. El darrer paràgraf és una "Oració a Maria, mare de l'esperança". Els títols dels capítols són: "Jesucrist, la nostra esperança", "L'evangeli de l'esperança confiat a l'Església del nou mil·lenni", "Anunciar l'evangeli de l'esperança", "Celebrar l'evangeli de l'esperança", "Servir l'evangeli de l'esperança" i "L'evangeli de l'esperança per a una nova Europa".

El to de la carta és escatològic, no només pel tema triat per a

Una lectura contextualitzada de l'exhortació demana que es tingui en compte el propòsit manifest d'incidir en el debat sobre la Carta Magna europea, que encara es discuteix.

l'Assemblea Sinodal (Jesucrist, Senyor i clau de la història), sinó també per la icona que s'agafa com a referència: l'Apocalipsi, d'acord amb el text que ja s'ha citat més amunt (n.5).

Coordenades, diagnòstics i objectius

De manera molt esquemàtica, la reunió de l'Assemblea de 1999 proposava tres objectius: que els bisbes es coneguessin entre ells, que intercanviessin experiències per proposar amb una nova força la figura de Jesús, i que examinessin, entre tots, “amb una nova mirada amorosa”, la realitat religiosa europea, amb les seves llums i les seves ombres. En definitiva: conèixer-se, animar-se i formular propostes pastorals operatives. D'alguna manera, la cèlebre tríada jocista: veure, jutjar i actuar.

El diagnòstic no va ser gaire encoratjador, si tenim en compte les proposicions presentades al Romà Pontífex. Resumint-ho a grans trets, els bisbes van apreciar, com a signes més alarmanants, la pèrdua de la memòria històrica i el corresponent oblit de l'herència cristiana; una por injustificada o, almenys, exagerada, a l'hora d'afrontar el futur, que es concretava en diversos signes, com ara «la dramàtica davallada de la natalitat, la disminució de les vocacions sacerdotals i de vida consagrada, la resistència, si no el rebuig, a prendre decisions definitives de vida fins i tot en el matrimoni» (n. 8); el predomini d'una antropologia sense Déu i sense Crist; i l'aparició d'una nova cultura (agnòstica i amarada de relativisme moral), tenaçment difosa pels mitjans de comunicació social.

Junt amb aquests senyals ombrívols, van detectar també –i el sant Pare s'alegra de poder-ho ressenyar– alguns signes d'esperança: la reconciliació evident entre els pobles d'Europa, el testimoniatge de fe cristiana de tants màrtirs (tant en l'holocaust nazi com en el comunista), la unificació europea, el major respecte als drets humans, la santedat de tants homes i dones en la vida quotidiana, la germinació, suscitada per l'Esperit, de tants nous moviments i de noves comunitats eclesials, i els avenços assolits pel camí ecumènic, tot i les notables dificultats. Per tot això, el sant Pare eleva a Déu la seva veu en acció de gràcies.

Recordant, tot seguit, que “el cristianisme és la religió dels europeus” (n. 24) –una afirmació innegable des del punt de vista històric, per molt que hi hagi ara qui ho vulgui ignorar–, Joan Pau II assenyala també alguns obstacles a la nova evangelització, que ell descriu de manera minuciosa. Entre d'altres, concepcions

L'Assemblea de 1999 proposava tres objectius: que els bisbes es coneguessin entre ells, que intercanviessin experiències per proposar amb una nova força la figura de Jesús, i que examinessin la realitat religiosa europea.

i mentalitats incompatibles amb les tradicions evangèliques, diverses formes de violència religiosa contra els cristians, i símptomes perillosos de mundanització generalitzada (per exemple, tot i que no exclusivament, el fenomen del consumisme).

Com a via privilegiada per a la nova evangelització, el Papa recorda, en primer lloc, la celebració dels sagraments. Remarca la transcendència de recuperar la comunió freqüent i la confessió sacramental; entre les tres formes del ritus de reconciliació, destaca “la confessió personal dels pecats, seguida de l’absolució individual”, i recorda que “les absolucions col·lectives no són una manera alternativa d’administrar el sagrament de la Reconciliació” (n. 76). Insisteix a recuperar la santificació de les festes i l’acompliment del precepte dominical (nn. 81 i 82). Destaca, també, la transcendència d’una adequada pastoral vocacional (“un problema vital per al futur de la fe a Europa”) (n. 39), que hauria d’entrar en el “terreny de la pastoral ordinària”. S’atura àmpliament en la pastoral familiar (“una atenció adequada i prioritària a la família”) (n. 94). Tracta la inexcusable prioritat de l’evangelització de la cultura, assenyalant la importància de l’ofici dels teòlegs² i la contribució insubstituïble de les universitats en la inculturació de l’Evangeli. S’atura, també, en la catequesi i la pastoral juvenil; en l’exposició catequètica de la doctrina social de l’Església; etc. Acaba, abans de la consagració final a santa Maria, amb unes lluminoses paraules sobre les institucions europees, responsables del nou ordre polític i social del continent.

Recapitulació

Les meves consideracions anteriors només pretenen estimular a la lectura i a la meditació de l’exhortació *Ecclesia in Europa*, tot destacant-ne alguns nuclis més densos. Els sant Pare, al fil de les proposicions sinodals, s’adreça a tots els europeus, també a nosaltres, ja que, d’una manera o altra, ens afecten els mateixos problemes.

També aquí assistim a una evident desfiguració del rostre

² “En el desenvolupament de la missió d’anunciar l’Evangeli de l’esperança, l’Església a Europa valora amb gratitud la vocació dels teòlegs, i considera i promou el seu treball. És a ells que adreço, amb estimació i afecte, una invitació a perseverar en el servei que presten, unint sempre recerca científica i oració, establint un diàleg atent amb la cultura contemporània, adherint-se fidelment al Magisteri i col·laborant-hi en esperit de comunió en la veritat i la caritat, de manera que es respiri el *sensus fidei* del Poble de Déu i que es contribueixi a alimentar-lo” (n. 52).

Com a via privilegiada per a la nova evangelització, el Papa recorda, en primer lloc, la celebració dels sagraments. En concret, recuperar la comunió freqüent i la confessió sacramental.

de Jesús, que ha de ser proposat sense embuts com allò que realment és: el Verb de Déu fet home, el Fill unigènit de Déu encarnat a les entranyes puríssimes de santa Maria. A les nostres latituds, també ha minvat de manera alarmant la pràctica sacramental, sobretot la confessió sacramental. Les causes d'aquests abandonaments són múltiples. No descartem, *a priori*, la responsabilitat dels pastors –i del seu clergat– en l'oblit de la confessió freqüent.

Tenint en compte les especials dificultats del nostre temps, ningú no ignora que hi ha molt poques vocacions sacerdotals i religioses perquè no es duu a terme una pastoral vocacional adequada, tenaç i esperançada; una qüestió prou greu, perquè ens hi va la continuïtat de les nostres esglésies locals.

A molts llocs, s'ha abandonat el suport espiritual i el convenient seguiment de les famílies, escamotejant la doctrina cristiana sobre la vida, de manera que molts matrimonis desconeixen els camins de la santedat conjugal (cal no oblidar que Espanya és l'últim país europeu en taxa de natalitat, i que més de la meitat dels nascuts l'any passat, ho són de matrimonis d'immigrants).

Finalment, i sense ànim de cansar els meus lectors, a les nostres terres assistim astorats –i, a vegades, impàvids, amb una passivitat que podria ser culpable– a un deteriorament innegable de la nostra memòria històrica. Les pel·lícules, novel·les i comèdies, que desacrediten la lloable tasca educativa i assistencial d'institucions catòliques, i la seva tasca apostòlica, testimonien la grolleria d'alguns ambients, a Espanya fins i tot més que en altres llocs.

Davant d'un espectacle com aquest, el sant Pare, responent al desig dels bisbes europeus, convoca a la recuperació del fervor primigeni, com sant Joan en els primers capítols del seu Apocalipsi, que va amonestar les set esglésies de l'Àsia menor. "Europa està cridada, per damunt de tot, a retrobar la seva veritable identitat" (n. 109). I per tot plegat, apel·la, com a senyal definitiu de l'esperança, a la victòria final de Jesucrist. No obstant això, la seguretat que Crist vencerà al final dels temps no ens eximeix d'una responsabilitat concreta, cadascú en la seva respectiva situació històrica.

Aquesta tasca, com que és molt superior a les nostres capacitats, només es pot fer avançar amb una petició constant a l'Altíssim: "aquesta espècie no pot ser expulsada per cap mitjà si no és per l'oració" (Mc 9,29).

Les pel·lícules, novel·les i comèdies, que desacrediten la lloable tasca educativa i assistencial d'institucions catòliques, i la seva tasca apostòlica, testimonien la grolleria d'alguns ambients.